

Vad är livskvalitet?

En forskningsöversikt och kunskapsanalys av begreppet

Andreas Vilhelmsson och Per-Olof Östergren

Helsingborgs stad i samarbete med:

FoU HELSINGBORG

Forsknings- och utvecklingsenheten för social hållbarhet
fou.helsingborg.se
2020

ISBN 978-91-519-2340-6
ISBN 978-91-986009-0-2 (pdf)

Redaktör: Elias Dyfvermark
Foto omslag: Johanna Enochsson

Innehåll

Sammanfattning	5
Förord	7
Inledning	8
Syfte & frågeställningar	9
Rapportens disposition	9
Bakgrund	10
BNP - Ett problematiskt mått på utveckling	10
Stieglitzkommissionen	10
Metod	12
Litteratursökning	12
Resultat	14
Litteratursökning om vad som driver livskvalitet	14
Medicin, hälso- och vårdvetenskaper	15
Samhällsvetenskaper	16
Litteratursökning om hur livskvalitet kan användas inom policyarbete	17
Hur definieras livskvalitet i studierna om policy?	19
Exempel på globala och lokala index	20
Diskussion	32
Lycka som övergripande mått	34
Hur väl stämmer Helsingborgs livskvalitet överens med forsknings om vad som driver livskvalitet?	34
Definition	35
Indikatorer	36
Fokusera på sociala bestämningsfaktorerna	37
Nudging	38
Slutsats	40
Rekommendationer	40
Referenser	43
Författarna	47

LUNDS UNIVERSITET

Sammanfattning

Detta forskningsprojekt har kommit till stånd genom ett samarbete mellan Lunds universitet och Helsingborgs stads FoU-enhet. I forskningsprojektet har Andreas Vilhelmsson, doktor i medicinsk vetenskap, och Per-Olof Östergren, professor i socialmedicin, genomfört en forskningsöversikt och kunskapsanalys av begreppet livskvalitet. Syftet var att undersöka vilka faktorer som enligt forskningen driver livskvalitet samt hur dessa faktorer kan användas i policyarbetet. Avsikten var också att utifrån denna kunskapsbakgrund analysera Helsingborgs Livskvalitetsprogram och att presentera policyrekommendationer för framtiden.

Sammanfattningsvis är det tydligt att det inte finns någon allmänt accepterad definition av begreppet livskvalitet. Istället definieras och mäts livskvalitet på varierande sätt inom olika forskningsdiscipliner. Utifrån ett traditionellt perspektiv tolkas livskvalitet ofta som välbefinnande, det vill säga man har fokus på materiella villkor som inkomst och BNP per capita. Inom medicin och vård handlar livskvalitet vanligen om hälsa och om välbefinnande som funktion. Samhällsvetenskaperna, slutligen, fokuserar på ett mer subjektivt innehåll, såsom livstillfredsställelse, meningsfullhet och lycka.

I policyssammanhang återfinns en bredare tolkning av livskvalitet som ett *flerdimensionellt välbefinnande*, där man kombinerar både objektiva och subjektiva dimensioner. Dessa utgör grunden för ekonomiska, sociala och miljömässiga *indikatorer*. Indikatorer som genomgående anses viktiga för livskvalitet är relaterade till samsättning, arbetslöshet, inkomst, bostad, hälsostatus, livstillfredsställelse, balans mellan arbete och fritid, utbildning, valdeltagande, tillit, känsla av trygghet, socialt stöd och luftkvalitet. Sammantaget anses dessa representera begreppet livskvalitet och sammanställs i olika index. Dessa index har ingen inbördes rangordning och kan inte adderas till ett sammanfattande enskilt värde. Istället presenteras resultaten ofta i till exempel spindelnätsdiagram, där olika mönster lättare kan visualiseras.

En övergripande rekommendation till Livskvalitetsprogrammet är därför att se över och tydliggöra sin definition av livskvalitet, men också att granska och eventuellt revidera sina nyckeltal. Syftet skulle vara att försöka samla nyckeltalen tydligare i olika dimensioner, där specifika index i varje kategori kan tas fram och sedan vid behov visualiseras.

I rapporten hänvisas till bilagor som av utrymmesskäl publiceras separat. För beställning av bilagorna (i PDF-format) vänligen mejla FoU Helsingborg på: fou@helsingborg.se.

"What we measure affects what we do. If we have the wrong metrics, we will strive for the wrong things." - Joseph Stiglitz¹

1. Mottagare av Sveriges Riksbanks pris i ekonomisk vetenskap till Alfred Nobels minne 2001. Ledde den så kallade Stiglitzkommissionen om alternativa välfärdsått till BNP.

Förord

2022 bjuder Helsingborgs stad in till en stadsmässa under namnet H22 – A Smarter City. H22 är en långsiktig investering i innovation och hållbar stadsutveckling av Helsingborgs stad, i samarbete med ledande företag, akademi och organisationer. FoU Helsingborg kommer fram till 2022 att bidra till denna investering genom att tillsammans med akademien, stadens förvaltningar och invånare driva ett forsknings- och utvecklingsprojekt – *Den (ut)forskande staden*. Projektet syftar till att, med grund i den senaste forskningen, skapa mervärde och ökad livskvalitet för Helsingborgs invånare i deras möte med den offentliga förvaltningen. Denna kunskapsöversikt är den första delen i projektet och ger värdefull kunskap kring vilka faktorer som enligt forskningen driver livskvalitet samt hur dessa faktorer kan användas i policyarbete.

De förvaltningar och kommunala bolag som ingår som projektparter är Arbetsmarknadsförvaltningen, Helsingborgshem, Kulturförvaltningen, Miljöförvaltningen, Skol- och fritidsförvaltningen, Socialförvaltningen, Stadsbyggnadsförvaltningen, Stadsledningsförvaltningen och Vård- och omsorgsförvaltningen.

Anna-Karin Bergman
FoU-chef, FoU Helsingborg

Inledning

Detta forskningsprojekt har genomförts i samarbete mellan Lunds universitet och Helsingborgs stad, genom stadens FoU-enhet. Inom ramen för FoU-projektet *Den (ut)forskande staden* har forskarna Andreas Vilhelmsson, doktor i medicinsk vetenskap, och Per-Olof Östergren, professor i socialmedicin, båda vid enheten för Socialmedicin och global hälsa, genomfört en forskningsöversikt och kunskapsanalys av begreppet livskvalitet utifrån olika forskningsdiscipliner och forskningsperspektiv.

Bakgrunden till uppdraget är att Helsingborgs stad år 2022 ska hålla en stadsmässa, "H22", som förutom arkitektur ska visa på "livet mellan husen", det vill säga livskvalitet, och på hur helsingborgare är med och skapar sin stad. För att möjliggöra det sistnämnda kommer FoU Helsingborg under perioden 2019 till 2022 komplettera med ett omfattande forskningsprojekt inriktat på livskvalitet. Syftet med projektet är att inhämta breddad och fördjupad kunskap kring vad som driver livskvalitet, och vidare hur denna kunskap kan och bör omsättas i offentligt lokalt arbete. Målet är att bidra till processen med att utforma ett hållbart livskvalitetsarbete i Helsingborgs stad.

INLEDNING

Helsingborgs stad har sedan 2016 ett styrande dokument i *Livskvalitetsprogrammet*, vilket går över förvaltnings- och bolagsgränser (Helsingborg 2016). Syftet med programmet är att skapa förutsättningar för att invånarna i Helsingborg ska kunna uppleva god livskvalitet. Programmet utgår från fem viljeinriktningar som man menar kan bidra till hög livskvalitet och som har ett antal nyckeltal knutna till sig för utvärdering. Dessa benämns inom programmet som:

1. Vi vill ha ett varmt välkomnande
2. Vi vill ha allas delaktighet
3. Vi vill ha livslång aktivitet
4. Vi vill ha kunskap om värdefulla samband
5. Vi vill ha ett långsiktigt ansvarstagande

Varje viljeinriktning är sedan indelad i ett antal fokusområden. Dessa har tagits fram utifrån Helsingborgs samhällsutmaningar och återfinns således inom de områden där man anser sig kunna göra störst skillnad, eller där man behöver förbättra sig mest (Helsingborg 2017). För varje fokusområde finns också ett antal prioriteringar, som tydligt visar de viktigaste frågorna att jobba med just där. Som stöd för uppföljning finns sedan ett 80-tal nyckeltal och indikatorer som mäts med vissa intervall.

Inom Helsingborgs stad vill man nu föra arbetet framåt genom att tydligare grunda sitt Livskvalitetsprogram på befintlig evidens. Av den anledningen kontaktades forskare vid Lunds universitet som ombads bistå med detta.

Syfte och frågeställningar

Syftet med denna forskningsöversikt och kunskapsanalys är att inom ramen för Helsingborgs stads forskningsprojekt om livskvalitet undersöka två övergripande frågor av prioritet för staden. Det gäller i första hand att utreda vad forskningen säger om vilka faktorer som driver livskvalitet, och i andra hand att analysera hur Helsingborgs Livskvalitetsprogram förhåller sig till dessa forskningsresultat.

För att kunna besvara dessa övergripande frågor delas de upp i fem mer avgränsade frågeställningar:

1. Hur förhåller sig olika forskningsdiscipliner till begreppet livskvalitet, hur mäts det och hur svarar dessa mätningar mot vad som driver livskvalitet?
2. När det gäller vad som driver livskvalitet, vad är man överens om respektive inte överens om inom olika forskningsdiscipliner?
3. Vad finns det för vetenskapligt underlag för att använda livskvalitet inom policyarbete?
4. Hur överensstämmer de fem livskvalitetsinriktningarna i Helsingborgs Livskvalitetsprogram med det vetenskapliga underlaget för vad som driver livskvalitet?
5. Hur kan Helsingborgs Livskvalitetsprogram utformas (inriktningar och mätning) för att harmonisera med forskningen kring vad som driver livskvalitet?

Rapportens disposition

Denna rapport kommer att presenteras i likhet med upplägget för en vetenskaplig artikel, dvs. den är indelad i bakgrund, syfte, metod, resultat, diskussion, samt en slutsats/konklusion. I resultatdelen presenteras utfallet av de två olika litteratursökningarna som ska svara på delfrågeställning 1-3, dvs. att identifiera det vetenskapliga underlaget kring livskvalitet. Själva analysen av Helsingborgs Livskvalitetsprogram (delfråga 4 och 5) kommer sedan analyseras i förhållande till forskningsresultatet i diskussionsdelen och utmytna i några generella kommentarer och rekommendationer.

Bakgrund

Sedan dess introduktion i medicinsk litteratur på 1960-talet har begreppet *livskvalitet* kommit att bli alltmer populärt inom olika vetenskaper, särskilt under de senaste decennierna. I och med den globala finanskrisen 2008 ökade kritiken mot att traditionella ekonomiska välfärdsått inte anses räcka som ått på ett lands framgång. Istället har subjektivt välbefinnande (ofta relaterat till lycka) kommit att hamna i fokus för regeringar och internationella organisationer. Särskilt har på senare tid intresset för lycka, vuxit bland forskare, politiker och statistikproducenter (se även Berlin 2017).

BNP – ett problematiskt ått på utveckling

Bruttonationalprodukten (BNP) har under många år använts som ett ått på hur bra ett lands folk har det. Men välfärd i ett land är så mycket mer än ekonomi och tillväxt. Världens länder har därför på senare år diskuterat hur välfärd skulle kunna mätas på andra sätt. Under ganska lång tid har många människor ställt sig frågande till om rikedom och tillväxt ska vara det enda som räknas. Hög BNP behöver inte alls betyda att människor är lyckliga och mår bra och det säger inte heller något om hur *fördelningen* av resurser i ett land ser ut. Särskilt när det gäller hållbar utveckling har BNP visat sig vara ett problematiskt ått. Detta, eftersom måttet varken inkluderar verksamheter utanför marknaden (det vill säga sådant som produceras i hushållen eller av frivilligarbete) eller *negativ nytta* (negativa externa faktorer), som utsläpp av luftföroreningar och olja. Istället blir de negativa externa faktorerna en pluspost i BNP-statistiken, eftersom de är effekterna av ekonomisk tillväxt, eller leder till sådan, till exempel i form av arbete med, eller inköp av utrustning för att sanera miljön. Måttet tar inte heller tillräcklig hänsyn till minskningen av våra miljötillgångar, vilka i hög grad utgör grunden för våra framtida konsumtionsmöjligheter. Fokus på global BNP-tillväxt bidrar därmed till ett enormt överutnyttjande av ändliga resurser. Kritiker av BNP menar att om de mätningar som vi litar på som välfärdsått inte längre är i harmoni med hur medborgarna upplever att de har det, så kommer en brist i förtroendet till de samhälleliga institutionerna så småningom att uppstå (Stiglitz, Fitoussi, Durand 2018).

Stiglitzkommissionen

Det var efter att den så kallade Stiglitzkommissionen år 2009 presenterade sin uppmärksammade rapport *Report by the commission on the measurement of economic performance and social progress (CMEPSP)* (Stiglitz, Sen & Fitoussi 2009), som debatten om subjektivt välbefinnande som välfärdsått verkligen tog fart. Det var den dåvarande franske presidenten Nicholas Sarkozy som hade utsett nobelpristagaren Joseph Stiglitz till att leda en kommission av framstående ekonomer för att granska BNP-begreppet. Rapportens huvudbudskap var att vedertagna ått på ekonomiskt välbefinnande bör kompletteras med en bredare uppsättning av både objektiva och subjektiva välfärdsått, och att istället för ekonomisk produktion bör *wälbefinnande* betonas.

Man slår fast att livskvalitet är ett flerdimensionellt begrepp och att följande dimensioner bör bedömas parallellt: Materiell levnadsstandard (inkomst, konsumtion och förmögenhet), hälsa, utbildning, individers verksamhet i och utanför arbetet, politisk röst och styrning, sociala relationer, miljö samt osäkerhet (ekonomisk och fysisk).

Rapporten kom dock inte fram till något övergripande ramverk för hur de olika måtten bör vägas mot varandra eller hur de bör användas som beslutsunderlag. Den var emellertid tongivande för flera efterföljande nationella och internationella initiativ i samma anda, bland annat för hur OECD skapade sitt välbefinnandeindex. Även i Sverige har en förskjutning av fokus märkts av, som när den svenska regeringen föreslog att livskvalitet skulle ingå som mått vid utvärdering av svensk välfärd, som en konsekvens tillsattes utredningen – "Får vi det bättre? Om mått på livskvalitet" (SOU 2015:56).

I utredningen diskuterades bland annat om livskvalitet bör tolkas som ett objektivt mått baserat på välstånd, som upplevd lycka, som upplevd meningsfullhet eller som upplevd handlingsfrihet. Regeringens rapport landade i att livskvalitet snarare bör "tolkas bredare än som subjektiva upplevelser eller hälsotillstånd, utan snarare avse människors levnadsvillkor och individuella välfärd" (SOU 2015:56, sid. 33). Även i arbetet med de globala hållbarhetsmålen inom Agenda 2030, som efter 2015 skulle ersätta Millenniemålen, framfördes önskemål om att införa ett övergripande mål gällande hållbar livskvalitet (*well-being*). Millenniemålen hade då under lång tid kritiserats för att bland annat vara för snäva och sjukdomsinriktade och att därigenom försvåra det tänkta globala helhetsgreppet (Vilhelmsson, Tengland 2016). Nuvarande Globala hållbarhetsmål 3 ("Säkerställa hälsosamma liv och främja välbefinnande för alla i alla åldrar") sammanför just hälsa och välbefinnande även om de föreslagna åtgärderna också fokuserar på sjukdom och skada.

Frågan uppstår då vad som avses med begreppet livskvalitet. På ett filosofiskt plan finns det, liksom för hälsa, idag ett antal konkurrerande idéer om vad livskvalitet är (Brülde 2003). Livskvalitet kan avse välbefinnande, dvs. att det är lika med att må bra. Det kan också avse livstillfredsställelse eller lycka, innebärande att individen lever det liv som hon önskar. Livskvalitet kan också avse att vissa objektiva tillstånd råder, t.ex. att personen har meningsfulla uppgifter, vänner, kärlek och frihet (Parfit 1984). I vissa fall kombineras subjektivt välbefinnande med livstillfredsställelse för att förklara livskvalitet (Sumner 1999; Brülde 2007). Uppenbarligen finns det olika tolkningar av vad livskvalitet är och hur det kan användas vilket motiverar en undersökning av begreppet.

Metod

För att besvara frågeställningen utfördes en kartläggande litteraturoversikt, på engelska en *scoping review*. En sådan kartläggning handlar om att systematiskt och brett söka upp studier inom ett visst fält. Generellt är denna metod mer tillåtande än en traditionell systematisk litteraturoversikt och lämplig när forskningslitteraturen är omfattande och rymmer en variation av insatser, inom olika samhällsarenor och som riktas till olika målgrupper. Den passar också om man misstänker att det finns kunskapsluckor (Munn et al. 2018). Kartläggningen kan därmed ge en övergripande bild av forskningsfältet genom att man systematiskt söker efter litteratur och sedan beskriver de inkluderade studierna. Denna typ av kartläggning kan belysa vilka kunskapsluckor som finns inom fältet och kan sedan användas som ett steg mot en syntes där kartan över vilka studier som finns inom fältet vägleder valet av vilka synteser som ska göras.

Litteratursökning

Det vetenskapliga underlaget baseras på flera litteratursökningar avseende forskning om livskvalitet publicerade från januari 1990 till oktober 2019. En informations-specialist vid Lunds universitet hjälpte till med sökningarna i samråd med en av forskarna (AV). Sökningarna gjordes i databaserna *PubMed*, *Scopus* och *Web Of Science*. Söktermerna var ("quality of life") AND (definition* or defin* or descript*) AND: (measurement or measure* or measure*) samt ("quality of life" or happiness or "wellbeing" or "well-being" or "well being" or hrql or "health related quality of life" or "good life") AND ("public policy" or "policy development" or "social policy" or "environmental policy") AND (evaluation or analyse or analyze or evaluate or application or apply or applied).

Efter sökningen gjordes en genomgång av titlar och sammanfattningar (abstrakt) och relevanta artiklar granskades därefter i fulltext. Flera studier av intresse identifierades även i referenslistorna till artiklarna, dessa lästes också. Under projektets gång har författarna handsökt ytterligare studier, genom enstaka databassökningar och genomgång av referenslistor från relevanta publikationer och andra systematiska översikter inom ämnesområdet. Kompletteringar har vidare gjorts via granskning av rapporter, utredningar och kommissionsutredningar.

2 sambands officer
sida underhåll

19 st
1 sjuk

HAMNSÄKÖVNING

1337

Övningspromemoria

Ola Polk 1000 Kontakt uppställ

1030 Evakuering

1100 Ankomst hell debekar

1115 Argon terminal

1125 fl ACE

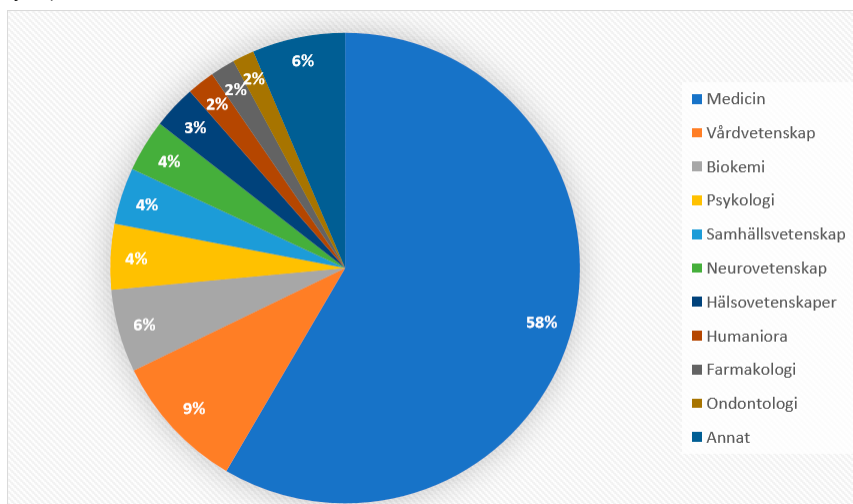

Resultat

Litteratursökning om vad som driver livskvalitet

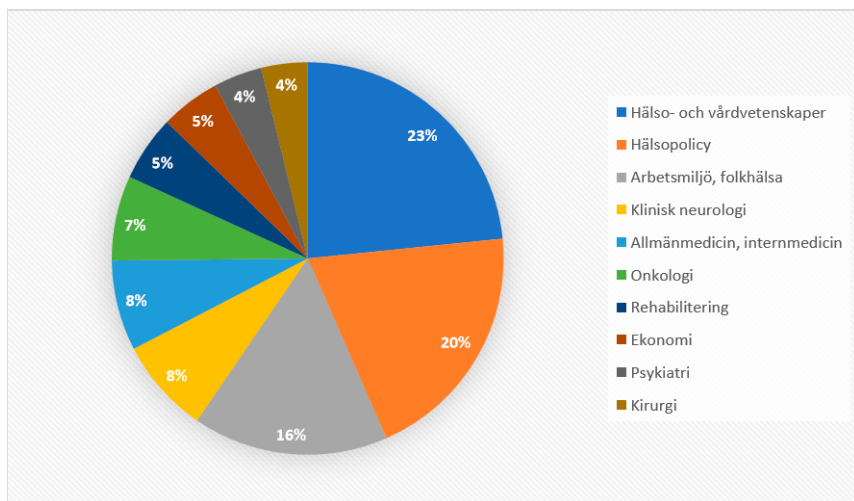
För att besvara delfrågeställningarna 1 och 2 utfördes litteratursökningar i databaser-na *Scopus*, *Web of Science* och *Pubmed* på sökorden ("quality of life") AND (definition* or define* or descript*) AND (measurement or measure*) (se även Bilaga 1). Dessa sökningar generade 3494, 1094 respektive 312 artiklar. Vi använde huvudsakligen resultaten från de två sistnämnda, men på grund av frågans bredd fungerade den mycket mer omfattande resultatlistan i *Scopus* som ett stöd för att säkerställa att de två andra inte missade viktiga studier.

Scopus-sökningens 3494 artiklar kategoriserades utifrån ämnestillhörighet (Figur 1). Dominerade forskningsdisciplin var medicin med 58 procent av alla artiklar, följt av vårdvetenskap (9 %), och biokemi (6 %). Samhällsvetenskaper omfattade inte mer än fyra procent av alla artiklarna.

Figur 1. Fördelning av forskningsdiscipliner som är involverade i livskvalitetsforskning utifrån bred sökning i databasen *Scopus*.

Motsvarande breda sökning utfördes i databasen *Web of Science* vilket gav 415 träffar (Figur 2). Även här dominerade medicin som forskningsdisciplin, men artiklar inom detta ämnesområde kategoriserades här dels under hälso- och vårdvetenskaper (23 %) och arbetsmiljö och folkhälsa (16 %), och dels under specialiserade discipliner som klinisk neurologi (8 %), onkologi (7 %), psykiatri (5 %) och kirurgi (4 %).

Figur 2. Fördelning av forskningsdiscipliner som är involverade i livskvalitetsforskning utifrån bred sökning i databasen Web of Science.

Utifrån litteratursökningarna genomsöktes abstrakts inom de olika ämnesområdena för att få en bild av hur livskvalitet definieras samt hur begreppet mäts inom respektive forskningsdisciplin. Vissa nedslag gjordes i lämpliga artiklar som lästes i sin helhet. Översiktsartiklar som redovisade olika aspekter av livskvalitet och hur olika ämnesområden användes ägnades särskild uppmärksamhet. Av 415 träffar i *Web of Science* sökning var 40 stycken översiktsartiklar (reviews) och dessa genomlästes i sin helhet för att få en inblick i olika definitioner och användningen av begreppet livskvalitet. Dessa sammanfattas nedan.

Medicin, hälso- och vårdvetenskaper

Inom den bredare medicinska forskningen används livskvalitet ofta för att undersöka det individuella välbefinnandet i en viss kontext och det kan ske på olika nivåer. Livskvalitet är ofta av intresse i klinisk forskning när man, utöver effekt på symptom och överlevnad, också vill undersöka effekten av olika vårdåtgärder på patienternas subjektiva livskvalitet, välbefinnande och funktionsstatus. Flertalet mätinstrument som används är avsedda för specifika undergrupper och specifika kliniska situationer, vilket innebär att det finns en mångfald olika mätinstrument som är framtagna för olika syften, ofta inom en snäv kontext.

Inom folkhälsoarbetet kan det innebära ett fokus på en individ eller en grups upplevda fysiska eller psykiska hälsa men då ofta i ett samhällsperspektiv.² Hälsorelaterad livskvalitet mäts även i befolkningsstudier för att planera och följa upp folkhälsoinsatser. Interventioner inom folkhälsoarbetet syftar till att reducera sjukdomsburden och samtidigt öka livskvaliteten i en befolkning. Kortversionen av frågeinstrumentet SF-36 (Short Form Health Survey), SF-12, används till exempel ofta i folkhälsoenkäter. Olika mått på livskvalitet används dessutom för hälsoekonomiska jämförelser av olika behandlingar. Exempelvis jämförs kostnaderna för att med olika åtgärder vinna ett s.k. livskvalitetsjusterat levnadsår (QALY – Quality-Adjusted Life Years). Även funktionsjusterade levnadsår (DALY – Disability-Adjusted Life Years), som mäter sjukdomsburden, kan säga något om livskvalitet.

Samhällsvetenskaper

Inom samhällsvetenskaperna används mer subjektiva mått för att beskriva livskvalitet. Flera olika forskningsdiscipliner identifierades som bidragsgivare till denna forskning, men som Figur 1 och 2 visar är de inte särskilt framträdande jämfört med de medicinska disciplinerna. Nedan tas några olika forskningsområdens bidrag upp.

Psykologi/sociologi

Inom psykologi ligger fokus på välbefinnande och särskilt subjektivt välbefinnande som en proxy för livskvalitet, "det goda livet", lycka, livstillfredsställelse respektive meningsfullhet. Dessa fenomen kan ofta antas vara förknippade med psykisk hälsa. Här kan dock finnas metodproblem, i form av att det är svårt att jämföra dessa värden grupper emellan, och även att jämföra dem över tid. Det kan dessutom finnas en anpassning av den subjektiva bedömningen till rådande förhållanden.

Ekonomi/statsvetenskap

Inom ekonomi och statsvetenskap används både objektiva och subjektiva mått på livskvalitet. Objektiva ekonomiska mått kan t.ex. vara BNP, inkomst eller fattigdom. Ett exempel på ett subjektivt mått är välbefinnande i förhållande till inkomstökning. Användningen av begreppet lycka har blivit alltmer etablerat inom ekonomisk vetenskap. Även här gäller svårigheten med anpassning ifall en subjektiv bedömning lyfts in, medan de mer traditionella materiella måtten egentligen inte säger något om hur individen upplever exempelvis en viss lönenivå.

Miljö/klimat

Även vissa artiklar om klimat och miljö finns med i sökningen. Här handlar livskvalitet ofta om hållbarhet (ekonomiska, sociala, ekologiska förhållanden), livstillfredsställelse,

2. Se t.ex. CDC. Health-Related Quality of Life (HRQOL). <https://www.cdc.gov/hrqol/index.htm>

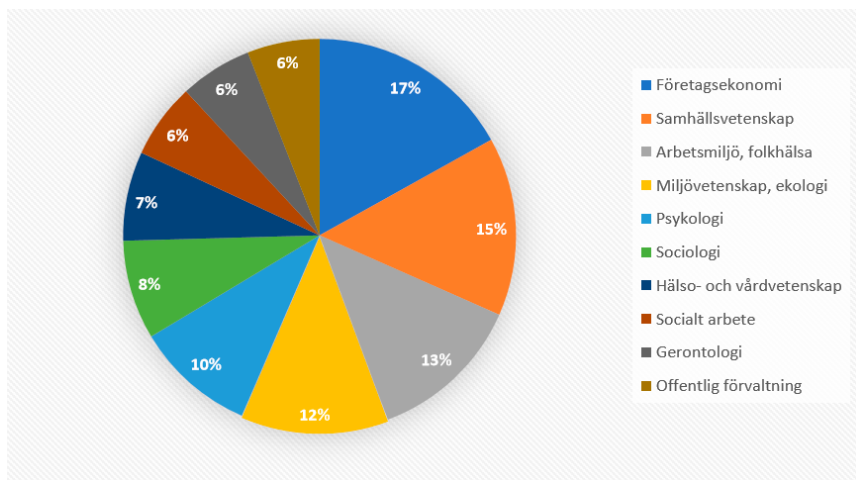
ekologiskt fotavtryck, klimatavtryck, grön infrastruktur, vatten, luft och ekosystemtjänster. Det finns ofta en koppling till subjektivt välbefinnande (nöjdhet, lycka och välfärd) och inriktningen är mer framtidsorienterad än i andra discipliner. Det kan till exempel innebära att man mäter huruvida individer kan tänka sig att göra avkall på livskvalitet här och nu, till nytta för framtida generationer.

Sammantaget visar den första litteratursökningen att livskvalitet definieras och används i de flesta forskningsdiscipliner. Det är dock stor skillnad på vad man i olika sammanhang avser med begreppet. I ena änden av spektrat finns mätningar fokuserade enbart på materiella förutsättningar och objektiva data, i den andra förekommer svårtolkade och svåråtkombara subjektiva upplevelser. För att kunna användas i policy-sammanhang måste därför begreppet livskvalitet förstås och beskrivas som ett flerdimensionellt begrepp, som kombinerar både objektiva och subjektiva dimensioner.

Litteratursökning om hur livskvalitet kan användas inom policyarbete

Den andra litteratursökningen skulle undersöka hur livskvalitet används i policyarbete i allmänhet, och om det förekommer sammanhang där man använder livskvalitet som övergripande referensram för sitt samhällseliga och miljömässiga policyarbete. En litteratursökning gjordes i databasen *Web of Science* på sökorden ("quality of life" or happiness or wellbeing or "well-being" or "well being" or hrql or "health related quality of life" or "good life") AND ("public policy" or "policy development" or "social policy" or "environmental policy") AND (evaluation or analyse or analyze or evaluate or application or apply or applied).

Resultatet gav 586 träffar vars abstrakts lästes igenom. Flera olika forskningsområden täcktes in, men jämfört med den första delavstämningen som avsåg medicin/vård, så var det forskningsområde som nu dominerade istället samhällsvetenskaperna (Figur 3). Majoriteten av studierna diskuterade dock inte hur indikatorer för välbefinnande kan styra hur man lägger upp en policy, vilket utgjorde vår frågeställning, utan snarare den motsatta rörelseriktningen, det vill säga observerade effekter på välbefinnande av förd politik. Enbart femton artiklar bedömdes som relevanta.

Figur 3. Fördelning av forskningsdiscipliner som är involverade i livskvalitet inom policy utifrån sökning i databasen Web of Science.

Av femton inkluderade studier fokuserade två på en mer övergripande nivå av både index och enskilda länder, fyra på EU-länder och en studie på europeiska OECD-länder genom att använda data från *European Social Survey* samt *European Quality of Life Survey*. I en studie undersöks hur livskvalitet kan användas som ett ramverk för att kunna implementera konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning (UNCRPD). I en annan studerade man indikatorer för subjektivt välbefinnande i WHO:s ramverk Health 2020. Enbart ett fåtal studier utvärderade specifika nationella initiativ. Visst fokus fanns dock på Storbritannien (4), Kanada (1), Italien (1) och USA (1) som alla på olika sätt infört välbefinnandekomponenter i relation till policy. Bhutan, som inkorporerat lycka i sina policybeslut, fanns enbart med i mer översiktliga sammanhang och analyserades inte specifikt.

Även länder som arbetar indirekt mot välbefinnande förs fram som förebilder som t.ex. de nordiska länderna som arbetat så länge genom skatter/överföringar och ett inkluderande och brett välfärdssystem. Här handlar det dock inte om att de infört specifika välfärdsindikatorer för policybeslut utan man lutar sig på traditionellt insamlad statistik. I vissa studier görs en allmän historisk genomgång av flera olika länders index avseende livskvalitet. Storbritannien lyfts fram som en förebild när det gäller välbefinnande inom policyarbetet. Två av dessa studier tittade på data från *British Household Survey* och dess efterföljare *Understanding Society* för att undersöka hur olika välfärdsåtgärder påverkar välbefinnande över tid. Här ges dock en ganska kritisk bild av hur svårt det kan vara att på rätt sätt utvärdera policyeffekter. En anledning är att det tar tid att implementera policy i praktiken och då blir det svårt att koppla

förändringar i välbefinnandet till en särskild förd policy och vice versa. Det kan därmed vara svårt att etablera orsakssamband, vilket de flesta artiklar tar upp. En artikel tittar specifikt på Kanada och beteendeförändringar som åstadkommits genom så kallad *nudging* (åtgärder som "gör det lätt att göra rätt") för ökad livskvalitet. Exempel inom kanadensisk policy som lyfts fram är bland annat hur arbetssökandet kan förenklas och underlättas genom jobb-banker, där man erbjuder matchning genom algoritm eller genom att förenklade ansökningar kan underlätta ansökningar till högre utbildning.

Hur definieras livskvalitet i studierna om policy?

I de inkluderade studierna fokuseras livskvalitet utifrån välbefinnande (wellbeing), subjektivt välbefinnande (subjective wellbeing), livstillfredsställelse/livsnöjdhet (life satisfaction) samt lycka (happiness). En studie tittar på familjerelaterad livskvalitet (quality of family life). Mestadels används en variant av välbefinnande eller livstillfredsställelse. Lycka används ibland, men syftar ofta då till subjektivt individuellt välbefinnande. Det framkommer en oro från vissa artikelförfattare att begreppen lycka (happiness) och välbefinnande (wellbeing) ofta används löst och omväxlande i policysammanhang. Flera artikelförfattare är överens om att livskvalitet är en flerdimensionell konstruktion bestående av flera olika domäner, snarare än ett endimensionellt allmänt koncept såsom livsnöjdhet eller lycka. Det finns numera fler olika index som tar upp olika domäner för att presentera livskvalitet.

De översikter som sammanställt kunskap och tittat på index och länder lyfter fram betydelsen av sociala faktorer för att kunna bedöma subjektivt välbefinnande och att det är något som ska vägas samman med objektiva faktorer. Båda sfärerna behövs och kan ge viktig information till politiker/beslutsfattare i arbetet med att skapa ny policy. Särskilt lyfts betydelsen av välfärdsinstitutioner och sociala skyddsnät från staten fram som viktiga faktorer för att bidra till en hög livskvalitet i befolkningen, detta i synnerhet i situationer där livskvaliteten riskerar att försämrats som vid arbetslöshet och osäkra anställningsförhållanden. Arbete, och den normativa rollen som arbete eller som arbetsmarknadsåtgärder kan ge, lyfts även fram av flera studier som särskilt viktigt för välbefinnande och livstillfredsställelse.

Sammantaget verkar det inte finnas ett särskilt omfattande vetenskapligt underlag som beskriver hur livskvalitet används inom policyarbete. Flera studier diskuterade mer i termer av hur man hypotetiskt skulle kunna använda olika varianter av livskvalitet, detta istället för att utvärdera redan existerande initiativ.

Flera studier fokuserade på Storbritanniens satsning på välbefinnande, medan andra beskrev välfärdsindex från olika organisationer såsom FN, OECD och EU. Sammanfattningsvis kan sägas att det är vissa indikatorer som återkommande anses som viktiga för livskvalitet och dessa utgörs av sysselsättning, generös socialpolitik med arbets-

marknadsåtgärder och socialt skyddsnät, civilsamhälle, tillit/förtroende till politik och sociala nätverk, jämlikhet, utbildning samt vikten av långsiktiga politiska satsningar. Studierna inkluderade olika sorters livskvalitet, men mestadels rörde det sig om välbefinnande, vilket kunde innebära subjektivt välbefinnande, lycka, meningsfullhet, livstillfredsställelse. I flera fall ställdes dessa mot objektiva indikatorer som arbetsliv, inkomst och miljö.

I och med att flera studier använder data från större välbefinnandeundersökningar tas några av dessa exempel upp nedan i syfte att komplettera denna del av litteratursammanställningen. Ett lokalt/regionalt initiativ av intresse för Helsingborg redogörs också för. Av utrymmesskal kan dock inte alla tillgängliga index komma med i denna redogörelse.

Exempel på globala och lokala index

FN:s World Happiness Report

FN-rapporten *World Happiness Report* (Tabell 1.) rankar totalt 156 länder utifrån hur lyckliga ländernas befolkningar upplever sig vara. Perioden som undersökningen baseras på löper från 2016 till 2018 (Helliwell, Layard, Sachs (2019)). I rapporten har man utgått från faktorer som BNP, sociala skyddsnät och förväntad livslängd. Uppgifterna vägs samman med enkätfrågor rörande om det finns vänner och familj som ställer upp, möjlighet att påverka sitt liv, hur generös man är mot andra och upplevelsen av korruption i samhället. Man har också frågat respondenterna hur de uppfattar sin livskvalitet, på en skala från noll till tio. Detta jämförs med det hypotetiska landet *Dystopia* med värden likartade världens lägsta nationella medelvärden för alla 6 variablerna 2016-2018.

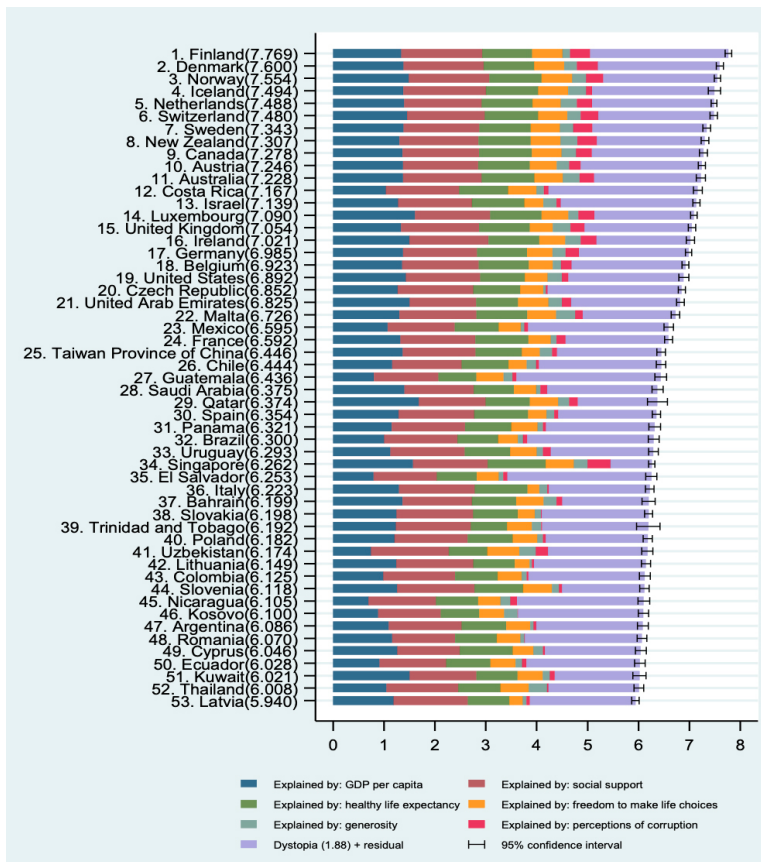
The Happy Planet Index

En relativt ny global ranking, *The Happy Planet Index*, rangordnar länder efter hur välmående befolkningen är och hur hållbart de lever. De skandinaviska länderna, som annars ofta leder i olika hållbarhetsrankingar återfinns inte högst upp i denna lista, och detta beror på vårt högre ekologiska fotavtryck. Formeln för att bedöma hur stora möjligheterna är att leva ett gott liv inom planetens gränser bygger på följande ekvation:

$$\text{Happy Planet Index} \approx ((\text{Medellivslängd (från statistik)} \times \text{Upplevt välmående (enkät-svar)}) \times \text{Ojämlikhet (index)})$$

Ekologiskt fotavtryck (beräknad från statistik)

Med andra ord mäter man hur ojämlikt livslängd och välmående fördelar sig i ett lands befolkning och delar det med ett mått på ländernas samlade ekologiska fotavtryck.

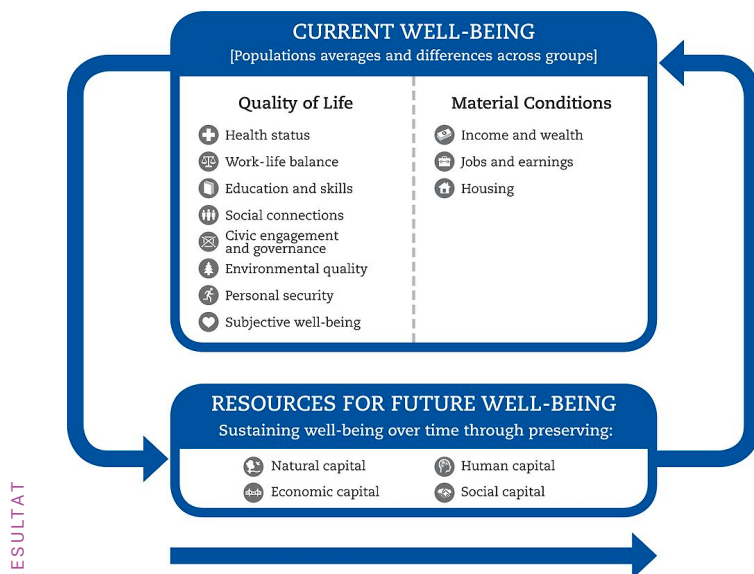

Tabell 1. World Happiness Report. De 53 högst av de 156 rankade länderna.

OECD:s Better Life Index

Ett exempel på organisatoriskt arbete med att mäta och sammanställa livskvalitet är det välbefinnandeindex som Organisationen för ekonomiskt samarbete och utveckling, OECD förfogar över, *Better Life Index*. Redan under 1970-talet inrättades en arbetsgrupp vid OECD, inom vilken man strävade efter att ta fram indikatorer på individnivå avseende skilda levnadsförhållanden. OECD har sedan under ett antal år utvecklat ett nytt sätt att mäta olika länders välfärd och människors välbefinnande. I OECD:s modell ser man till välbefinnande här och nu, men även till de *kapital-resurser* som bidrar till att upprätthålla människors välbefinnande över tid (Figur 4). Detta omfattande projekt avseende välbefinnande kallas *Better Life Initiative*. I projektet ingår flera olika delar, men själva grunden utgörs av deras välbefinnandeindex. Utifrån indexet har en rapport som kallas *How's life* skrivits. OECD har tagit fram 11 områden som tillsammans utgör

Better Life Index. Åtta av dessa ingår i vad de benämner livskvalitet och tre inom materiella förhållanden, vilket alltså innebär att livskvalitet ses som en del av välbefinnandet här och nu.

Figur 4. OECD:s ramverk för välbefinnande (OECD 2017).

De elva områden som länderna i OECD menar spelar roll för att människor ska må bra och vara lyckliga är alltså: Hälsa, balans mellan arbetsliv och fritid, utbildning och färdigheter, boende, sociala kontakter, engagemang i civilsamhället och samhällsstyrning, miljö, personlig säkerhet, subjektiva välbefinnande, inkomst och tillfredsställelse. Varje område består sedan av ett antal objektiva och subjektiva indikatorer (Tabell 2). De *objektiva indikatorerna* beskriver levnadsvillkor, t.ex. lönenivå, sysselsättningsgrad, brottsstatistik eller hur ren miljön är, etc. Data hämtas ur nationella register som baseras på myndigheternas insamlade uppgifter, t.ex. i Sverige från Arbetsförmedlingen, Skatteverket och Polismyndigheten. De *subjektiva indikatorerna* beskriver i sin tur hur människor själva upplever sin verklighet och hur den får dem att känna sig. Denna information finns inte att hämta i officiella register utan måste hämtas in genom att man frågar människor i enkätundersökningar eller i intervjuer angående upplevelse av trygghet eller grad av socialt stöd vid behov.

Komponenter	Indikatorer
Hälsostatus	Förväntad livslängd
	Självrapporterad hälsostatus
Bostadsförhållanden	Antal rum per person
	Bostad utan grundfaciliteter
	Bostadskostnader/disponibla inkomster
Sociala kontakter	Upplevt stöd från sociala nätverk
Utbildning och färdigheter	Utbildningsnivå
	Förväntad tid i utbildning
	15 åriga studenters resultat i PISA
	16-64 åringars resultat i PIAAC
Arbete och löner	Sysselsättningsgrad
	Långtidsarbetslöshetsgrad
	Medelårslön för heltidsanställda
Inkomst och förmögenhet	Hushållens disponibla inkomst
	Nettoförmögenhet
Medborgerligt engagemang och styrning	Valdeltagande
	Formellt samråd i lagstiftningsarbetet
Personlig säkerhet	Rapporterade mord
	Självrapporterad utsatthet för brott
Balans arbete och fritid	Förvärvsarbete över 50 timmar per vecka
	Tid ägnad åt fritid och personlig vård
Miljökvalitet	Uppmätt luftkvalitet
	Upplevd vattenkvalitet
Subjektivt välbefinnande	Livstillfredsställelse, Cantrils stegen

Tabell 2. OECD:s komponenter i Better Life Index^{3,4}

European Social Survey

European Social Survey (ESS) är en akademisk tvärnationell enkätundersökning som har genomförts vartannat år i Europa sedan 2001, i mer än 30 länder. Undersökningen mäter människors attityder, uppfattningar och beteenden. Syftet med ESS är bl.a. att kartlägga stabilitet och förändring i sociala strukturer, levnadsförhållanden och attityder, samt att tolka hur Europas sociala, politiska och moraliska system förändras. Ett ytterligare syfte är att förbättra tillgängligheten av data relaterade till sociala förändringar för akademiker, policymakare och för den allmänna opinionen.

European Quality of Life Survey

3. OECD:s internationella undersökning av vuxnas färdigheter (Programme for the International Assessment of Adult Competencies, PIAAC)

4. Livstillfredsställelse mäts däremot typiskt med Cantrils stegen, där individen får placera hur hon uppfattar sitt liv på en elvgradig skala från det värsta tänkbare livet (0) till det bästa tänkbare (10).

European Quality of Life Survey, som på svenska benämns *Undersökningen av livskvaliteten i Europa* är en annan alleuropeisk undersökning som genomförs vart fjärde år och som undersöker både objektiva förhållanden om europeiska medborgares liv och hur de upplever dessa förhållanden och sina liv i allmänhet. Undersökningen tar upp en rad frågor, t.ex. sysselsättning, inkomst, utbildning, boende, familj, hälsa och balans mellan arbete och privatliv. Den tar även upp subjektiva ämnen t.ex. hur lyckliga människor är, hur nöjda de är med sina liv och hur de uppfattar kvaliteten i samhället de lever i. Tack vare att undersökningen genomförs regelbundet är det även möjligt att upptäcka viktiga trender i människors livskvalitet över tid. Tidigare undersökningar har till exempel visat att människor har svårare att få ekonomin att gå ihop sedan den ekonomiska krisen slog till. I hela Europa har människor nu också mindre förtroende för sina regeringar än tidigare. Den största tillfredsställelsen får människor dock fortfarande från familjeliv och personliga relationer. Under åren har EQLS utvecklats till en värdefull uppsättning indikatorer som kompletterar traditionella indikatorer för ekonomisk tillväxt och levnadsstandard, exempelvis BNP eller inkomst. EQLS indikatorer tar till skillnad från BNP mer hänsyn till utvecklingens miljöaspekter och sociala aspekter och därför kan de lättare användas i beslutsprocessen och i den offentliga debatten inom EU och på nationell nivå.

Bhutans "lyckoindex"

En tidig föregångare i livskvalitetsmätning är det lilla landet Bhutan i Himalaya. Som enda land i världen mäter Bhutan invånarnas lyckotillväxt i stället för den ekonomiska tillväxten, någonting de gjort i 40 år. Här talar man om bruttonationallycka, GNH (Gross National Happiness), och inte om bruttonationalprodukt, BNP. Myndigheterna undersöker invånarnas lycka regelbundet, enligt många olika parametrar, och stor vikt läggs vid att människor ska kunna leva i samklang med naturen. Mätresultaten ska sedan användas av myndigheterna när de fattar beslut. Om till exempel ett byggprojekt bedöms minska människors lycka, blir det kanske inte av. GNH har nio domäner som speglar grundläggande värden för välbefinnande, nämligen:

1. Levnadsstandard och ekonomisk hållbarhet
2. Fysisk hälsa
3. Utbildning/utveckling
4. God styrning och gott ledarskap
5. Ekologisk mångfald och resiliens
6. Psykologiskt/existentiellt välbefinnande
7. Delaktighet och vitalitet i samhället
8. Kulturell mångfald och resiliens
9. Tidsanvändning

Förvånande nog har detta initiativ forskningsmässigt inte uppmärksamrats särskilt mycket, vilket gör det svårt att avgöra hur deras index påverkat politiken och vice versa.

Storbritanniens välbefinnandeindex

År 2011 började *Office of National Statistics* – Storbritanniens motsvarighet till Statistiska centralbyrån – att inkludera frågor om subjektivt välbefinnande i sin nationella socioekonomiska undersökning *Annual Population Survey (APS)*. Fyra frågor ställs gällande livstillfredsställelse, meningsfullhet, lycka och ångest och svaren skall anges på en skala mellan 0 ("inte alls") och 10 ("fullt"). Tanken är att frågorna ska spegla olika perspektiv på välbefinnande. Några av de samband som kunnat klarläggas är: Att gifta och samboende personer upplever högre välbefinnande än ensamstående, änkor/änklingar och frånskilda; att låg självskattad hälsa och arbetslöshet är förknippat med lägre välbefinnande; att välbefinnandet är u-format över livscykeln; samt att könsskillnaderna är små eller obefintliga. Välbefinnande presenteras nu som en egen del på statistikmyndighetens hemsida, där resultat publiceras lättillgängligt avseende nationell, regional och lokal nivå.⁵ Detta initiativ bedöms därmed som intressant och det tas även upp i forskningen som en av de mest avancerade satsningarna på välbefinnande inom policyområdet.

Nya Zeelands välmående-budget

Från och med 2019 presenterar Nya Zeelands regering en *välmående-budget* för att mäta vilken effekt långsiktiga politiska beslut får på människors liv. Landet har därmed tagit fram ett nytt sätt att mäta landets sociala och ekonomiska tillväxt. Det nya mättningsverktyget heter *The Living Standards Framework* och politiker är ålagda att förhålla sig till verktyget när de fattar nya beslut. Fyra olika indikatorer på välmående mäts i det nya verktyget: socialt kapital, naturligt kapital, mänskligt kapital och finansiellt kapital.

Svaret på hur Nya Zeelands totala välmående ser ut kan därmed endast besvaras om man undersöker dessa fyra indikatorer. Bland annat innebär mätverktyget att statistik över barnfattigdom kommer att presenteras i varje budget. Likaså måste ministrar som ska spendera pengar visa hur beslutet gynnar framtida generationer. Det är ännu för tidigt att säga hur detta kommer att fungera och landets premiärminister har varit tydlig med att betona att detta är en långsiktig satsning. Detta är ett intressant initiativ att följa framöver.

5. <https://www.ons.gov.uk/peoplepopulationandcommunity/wellbeing>

Sveriges Nya mått på välbefinnande

Sverige har en väletablerad tradition av att mäta olika sociala indikatorer. Redan 1968 genomförde SCB de första levnadsnivåundersökningarna (LNU) och sedan 1975 har SCB kontinuerligt även utfört undersökningar om levnadsförhållanden (ULF). I båda dessa enkätundersökningar mäts svenskarnas levnadsförhållanden med hjälp av en bred samling ekonomiska och sociala indikatorer. ULF kom år 2008 att integreras med den europeiska undersökningen för statistik om inkomst- och levnadsvillkor EU-SILC, vilket i praktiken inneburit att många av de uppgifter som tidigare samlades in har ersatts med det som ska rymmas inom EU-SILC, där innehållet bestäms av EU:s statistikbyrå Eurostat. Välbefinnande fångas upp i hög grad i den nationella folkhälsoenkäten där man mäter upplevd hälsa och välbefinnande. År 1999 fastställde riksdagen de första 15 nationella miljö kvalitetsmålen med årlig uppdatering, övervakning, och ansvar. Sveriges miljö kvalitetsmål lyftes fram av OECD som en tidig implementering av *Bortom BNP* (Beyond GDP)-mätning i policyarbetet.

I Sverige utgår regeringen sedan 2014 från *Nya mått på välbefinnande* som bland annat tar hänsyn till den upplevda fysiska och psykiska hälsan hos befolkningen. En särskild utredare fick då i uppdrag att kartlägga och analysera samt föreslå mått på utvecklingen av livskvaliteten i det svenska samhället. Måtten ska användas som komplement till traditionella välfärdsåtgärder, som t.ex. BNP per capita, för att på ett bredare sätt kunna följa utvecklingen av livskvalitet, genom att bl.a. ekonomiska, sociala, miljömässiga och subjektiva perspektiv beaktas. Utredningen (SOU 2015:56) fann främst fyra tolkningar av vad livskvalitet innebär som återkommer i den vetenskapliga litteraturen och i det internationella arbetet inom området. Dessa är livskvalitet som *välbefinnande, lycka, meningsfullhet* och *handlingsfrihet*.

Välbefinnande, eller levnadsstandard som det även kan benämnas, ansågs här vara otillräckligt som välfärdsåtgärder. Även om ekonomiska resurser är centrala för individens levnadsvillkor och livskvalitet så räcker inte detta, utan det måste kompletteras med andra indikatorer. Även lycka, dvs välbefinnande, antingen som omedelbar känsla och/eller som livstillfredsställelse (nöjdhet med sitt liv) ansågs otillräckligt, eftersom individer anpassar sin subjektiva bedömning till rådande förhållanden, vilket leder till en otydlig koppling till förändringar i t.ex. BNP eller genomsnittsinkomst. Inte heller begreppet *meningsfullhet* ansågs lämpligt som mått på livskvalitet då det, precis som lycka, inte förändras i anslutning till politiska åtgärder. Däremot ansågs begreppet *handlingsfrihet* lämpligt, i och med att det avser i vilken mån individen innehar resurser att styra sitt liv efter värderingar och önskemål. Nivån förväntas därmed förändras med förändrade livsvillkor.

Utifrån utredningen föreslogs 10 livskvalitetskomponenter (Tabell 3). SCB fick sedan i uppdrag av Regeringen att i samråd med Regeringskansliet föreslå indikatorer för

välfärds mått som skulle komplettera BNP inom två delområden: Människors livskvalitet och ekonomins långsiktiga hållbarhet (SCB 2016). SCB föreslog 15 indikatorer som är tydligt kopplade till Agenda 2030 (Tabell 3). I slutändan valde Regeringen 15 indikatorer varav 13 var SCB-indikatorer och 2 från SOM-institutet.⁶ Från och med den nationella budgeten 2017 inkluderas således kompletterande välfärdsindikatorer som belyser ekonomiska, miljömässiga och sociala aspekter av livskvalitet (Tabell 3). Där publiceras de i en bilaga till budgeten, men används däremot inte på annat sätt och återfinns inte i något index.

Utredning	Inriktning	Indikatorer		
		Ekonomiska indikatorer	Sociala indikatorer	Ekologiska/miljö indikatorer
SOU (2015)	Förslag på livskvalitetskomponenter	Sysselsättning Ekonomiska resurser Tidsutrymme	Hälsa Kunskap och färdigheter Politiska resurser och medborgerliga rättigheter Sociala relationer Bostad Säkerhet till liv och egendom	Livsmiljö
SCB (2016)	Indikatorer om hållbar utveckling	BNP per capita Arbetsproduktivitet Sysselsättningsgrad Medelarbetstid NEET	Låg disponibel inkomst Självs kattad allmän hälsa Nöjd med livet Valdeltagande Mellanmänsklig tillit	Närhet till skyddad natur Luftkvalitet Konsumtion av ekologiska livsmedel Buller
Regeringen (2017)	Nya mått på välfärd	BNP per capita Sysselsättningsgrad Arbetsproduktivitet Hushållens skuldsättning Den offentliga sektorns konsoliderade bruttoskuld	Låg ekonomisk standard Självs kattad allmän hälsa Utbildningsnivå Nöjd med livet Mellanmänsklig tillit	Luftkvalitet Vattenkvalitet Skyddad natur Kemikaliebelastning Utsläpp av växthusgaser

Tabell 3. Svenska initiativ om alternativa välfärds mått.

6. Opartisk undersökningsorganisation vid Göteborgs universitet som utför nationella och regionala samhälls- och opinionsundersökningar. Står för Samhälle, Opinion och Medier och startade 1986. Adress: <https://som.gu.se/>

OECD:s *How's Life in Your Region?*

OECD har även gjort regionala utvärderingar, bl.a. i Sverige (OECD 2014). Rapporten *Hur är livet i din region?* erbjuder ett gemensamt ramverk för mätning av människors välbefinnande på regional nivå. Ramverket granskar nio dimensioner, som skapar människors materiella villkor (inkomst, anställning och bostad) och deras livskvalitet (hälsa, utbildning, miljö, trygghet, tillgång till tjänster och samhällsengagemang). Dessa nio dimensioner härrör både från individers och varje enskilt territoriums karaktäristika. En mätning av dessa nio dimensioner med hjälp av en uppsättning indikatorer i 362 regioner i 34 OECD länder har visat att välbefinnandet materialiseras på olika sätt från plats till plats. Skillnader i fråga om välbefinnande är därför ofta större mellan regionerna i ett och samma land än mellan olika länder. OECD betonar därför att regionala indikatorer på välbefinnande gör det lättare att avläsa om exempelvis en nationell ekonomisk återhämtning verkligen innebär ett bättre liv för alla. Man framhåller också att för att kunna delge en fullständig bild av ekonomin och samhället måste det ingå en redogörelse för hur människor värderar sina nuvarande levnadsvillkor, hur de beter sig när deras förväntningar inte infrias och hur det lokala tjänsteutbudet bidrar till ökade anställningstillfällen och till att göra livet hälsosammare. Dessa indikatorer, menar man, kan hjälpa regionerna att kartlägga sina relativa starka och svaga punkter i fråga om befolkningens välbefinnande, att övervaka trender och att jämföra dem med vad som gäller för andra orter. De kan också väcka medvetenhet om specifika välfärdsproblem. Slutligen kan de vägleda de politiska beslutsfattarna i deras prioriteringar på grundval av de angelägenheter som betyder mest för de flesta medborgare. OECD rekommenderar därför att regioner och städer, som vill anta en välbefinnandestrategi i syfte att förbättra de nuvarande levnadsvillkoren och framtida chanser för sina medborgare, bör överväga följande åtgärder:

- Översätt välbefinnandemålen till programrelevanta indikatorer. Mätning av regionalt välbefinnande behöver vara tydligt kopplad till regionalt formulerade program mål mellan och inom de olika förvaltningsnivåerna.
- Välj indikatorer noggrant. Ett genomtänkt samrådsförfarande bör inrättas för fokusering på en begränsad uppsättning av nyckelindikatorer som återspeglar lokala prioriteter och tillgångar, såsom understryks i OECD:s ramverk för regionalt välbefinnande.
- Identifiera startlinjer och förväntade resultat. Genom att man fastställer en tydlig utgångspunkt och en serie mål som ska uppnås gör man det lättare att ge stadga åt de offentliga åtgärderna längs en transparent tidslinje och till delmål.
- Övervaka arbetets gång och bedöm de olika kommunernas potential. Regionala välbefinnandeindikatorer ger ett verktyg för att spåra förändringar över tid och kart-

läggning av de tillgångar som är värda att satsa på för utveckling i olika kommuner.

- Främja medborgarnas engagemang och redovisa resultat. Om man involverar medborgarna från ett tidigt stadium av mättningsprojektet, driver man på åtgärdsförloppet och underlättar programjusteringar vid behov samt ökar transparens och förtroende.

Västra Götalandsregionens Lyckorapport

Ett intressant och mer närliggande initiativ är Västra Götalandsregionens satsning på mätning av lycka. I slutet av 2018 kom deras första lyckorapport *Lycka för fler* (Västra Götalandsregionen 2019). Man hade då sedan regionen bildades 1998 haft *Det goda livet* som vision och ledstjärna. SOM-institutet vid Göteborgs Universitet hade då varje år sedan regionen bildades 1999 genomfört en omfattande årlig enkät till invånarna om deras vanor, attityder och levnadsförhållanden, och där ingick en fråga om *nöjdhet med livet*.

Resultat från lyckorapporten har visat att invånarna i Västra Götaland generellt sett är nöjda med sina liv med höga värden i en internationell jämförelse. Resultaten när det gäller vilka grupper av invånare som är mer eller mindre lyckliga stämmer i allt väsentligt med hur situationen är i Sverige och de flesta länder. Ett värde som är lägre än förväntat är att unga i Västra Götaland (16–29 år) är minst nöjda. I andra sammanhang brukar man vara mest nöjd med livet i unga år när man har livet framför sig. Analysen pekar på att de dåliga värdena här är en effekt av en sen etablering på boende- och arbetsmarknaden samt av en relativt sett sämre hälsa i delar av gruppen. Kvinnor är i genomsnitt något mer nöjda med livet än män. De med högskoleutbildning är mer nöjda än de som inte har det. De som är äldre är betydligt mer nöjda än de som är i arbetsför ålder. Rapporten visar också att det är mycket små skillnader inom regionen. Invånarna har det generellt bra oavsett var man bor i Västra Götaland. Det som påverkar mer än geografin är hur man lever, hur familjesituationen ser ut samt hur vänskapskrets och umgänge ser ut.

Diskussion

Ett syfte med denna forskningsöversikt var att undersöka hur olika forskningsdiscipliner förhåller sig till begreppet livskvalitet, dvs. hur de definierar, mäter och vad de anser driva livskvalitet samt vad de är överens om. Grovt sett kan man skilja på objektiva och subjektiva mått. De förra kan samlas in utan subjektiv bedömning av den som undersöks som BNP per capita, förväntad livslängd vid födelsen, genomsnittligt antal utbildningsår, etc. Med de subjektiva måtten ligger fokus snarare på personlig rapportering av livserfarenheter. De kan komplettera sociala, ekonomiska och hälso-relaterade indikatorer, t.ex. i vilken grad ett upplevt behov finns samt betydelsen av detta behov för ens generella livskvalitet.

Sammanfattningsvis är det tydligt att det inte finns en allmänt accepterad definition av begreppet livskvalitet. Detta har olika betydelse beroende på i vilket sammanhang det används och olika forskningsdiscipliner har skapat egna definitioner utifrån hur man närmat sig det. För den enskilde torde det få olika innebörd beroende på individens uppfattningar, värderingar och unika levnadssätt. En övervägande del av de artiklar som litteratursökningarna genererade berörde det medicinska området och avsåg tillämpning särskilt inom hälso- och sjukvården. Där används begreppet mer generellt som ett mått på hälsa och funktion, ofta inom snäva medicinska tillstånd med eget utvecklade mätinstrument för just det tillståndet och som säger sig mäta den subjektivt upplevda graden av livskvalitet. Redan 2002 rapporterades det att antalet enskilda instrument som avsåg mäta livskvalitet med inriktning mot hälso- och sjukvården var 3 921 stycken och att det fanns 1 275 olika formulär för att mäta hälsorelaterad livskvalitet (Garratt 2002).

Ett problem kan uppstå genom att kliniska forskare vill jämföra effekten av olika behandlingar på patienters funktion och välbefinnande medan folkhälsoexperter inriktar sig på övergripande förändringar av livskvalitet hos individer i olika samhällsgrupper. Hälsoekonomer vill jämföra kostnaderna för olika sätt att öka livskvaliteten genom medicinska åtgärder av något slag, t.ex. vid prissättning av läkemedel och prioritering av vårdinsatser. En annan svårighet i forskningen är att livskvaliteten påverkas så mycket av våra individuella förväntningar (Carr 2001). Då det gäller det subjektiva välbefinnandet finns det problem avseende hur livskvaliteten mäts och rapporteras. Subjektivt välbefinnande avser det självupplevda välbefinnandet, medan detta och en mer objektiv bestämning av välbefinnandet faktiskt kan skilja sig åt. Respondenten kanske inte kan minnas sitt verkliga/reella välbefinnande vid en viss given tidpunkt när hen i efterhand ska rapportera detta, eller så förskönas svaret. Samtidigt har subjektivt välbefinnande validerats på många olika sätt. Bland annat har livstillfredsställelse visat sig förutsäga hur människor röstar (OECD 2013, Ward 2015).

Ett annat syfte med översikten var att undersöka vilket vetenskapligt underlag som finns för att använda livskvalitet inom policyarbetet. Flera olika forskningsområden täcktes in av litteratursökningen, men trots detta kunde enbart femton artiklar bedömas som tillämpliga. Vi kunde konstatera att det finns få vetenskapliga utvärderingar av de olika välfärdsindexen. Trots att begreppet alltså inte har någon allmängiltig, enhetlig eller för de flesta godtagbar definition så används det ofta i politiska och andra sammanhang.

Flera tillämpningar har dock tillkommit på senare år och inte hunnit utvärderas. Undantaget är Bhutans lyckoindex, men ingen av de granskade publikationerna har utvärderat detta. Innehåll och fokus i studierna varierade, vilket innebär att forskningen inte verkar kunna ge något entydigt svar på frågan huruvida det är eftersträvänsvärt att införa välfärdsindikatorer som subjektivt välbefinnande eller lycka i policysammanhang. Studierna hade även olika design, vilket gjorde dem svåra att jämföra.

Sammanfattningsvis kan man säga att:

- Det finns en otydlighet i definitioner och avgränsning mellan olika betydelser av livskvalitet och dess indikatorer, vilket kan försvåra dess användning.
- Det finns få studier som utvärderar indikatorer eller index för välbefinnande eller så kallade *lyckoindex*. Därmed finns det överlag ett litet underlag som utvärderar dess påverkan på policy i olika länder.
- Den forskning vi identifierade som har utvärderat olika index och initiativ har olika angreppssätt i form av studiedesign vilket försvårar jämförbarhet.
- Överlag är man överens om värdet av den subjektiva komponenten av livskvalitet även om de har olika fokus – t.ex. subjektivt välbefinnande eller lycka.
- Allmänt ses det som problematiskt om enbart den subjektiva aspekten av livskvalitet ska styra policy, eftersom den kan riskera att förändras över tid och kontext.
- Subjektiva mått av livskvalitet bör därför kombineras med objektiva mått i ett index.
- Värdet av ett starkt socialt skyddsnät inkluderas ofta i livskvalitetindex. Olika indikatorer relaterade till ett arbete lyfts också fram, där buffrande åtgärder starkt kan påverka det subjektiva välbefinnandet.

Lycka som övergripande mått

Det är påtagligt, när olika initiativ kring hur livskvalitet förs in som policyunderlag, att flera av initiativen är fokuserade kring *lycka* som välfärds mått. Särskilt skedde detta under de första åren efter finanskrisen. Samtidigt visade den svenska utredningen om mått på livskvalitet (SOU 2015:56) att lycka är ett direkt olämpligt mått på livskvalitet, eftersom individer tenderar att anpassa sin subjektiva bedömning till de förhållanden som de vid tillfället erfar och att mått på den nationella lyckonivån därför inte bör stå i fokus som politiskt mål (Berlin 2017).

Den genomsnittliga lyckan i befolkningen kan därför inte förväntas förändras över tid vilket i sin tur gör att lycka inte heller kan förväntas variera med förändrade samhällsförhållanden. Ett exempel på detta är att man i flertalet industriländer inte kan se någon förändring över tid av vare sig den genomsnittliga livstillfredsställelsen eller välbefinnandet, trots att BNP per capita och genomsnittsinkomsten förändrats påtagligt. Detta brukar benämnas *Easterlin-paradoxen* (efter ekonomen Richard Easterlin) som innebär att lycka/välbefinnande inte ökar över tid eller med inkomster över en viss nivå (Easterlin 1995). Detta är troligtvis beroende på att individer tenderar att anpassa sin subjektiva bedömning till de förhållanden som de vid tillfället erfar.

Hur väl stämmer Helsingborgs livskvalitetsprogram överens med forskningen om vad som driver livskvalitet?

Denna kunskapsöversikt går nu över till den analytiska delen för att applicera resultaten på Helsingborgs Livskvalitetsprogram. Som nämndes i inledningen styrs Helsingborgs livskvalitetsarbete av fem viljeinriktningar, som pekar ut vad man/staden vill uppnå med programmet, dvs. *varmt välkomnande, allas delaktighet, livslång aktivitet, kunskap om värdefulla samband, samt långsiktigt ansvarstagande*. Viljeinriktningarna är uttalat långsiktigt formulerade, eftersom det är viktigt att klargöra att arbetet för att uppfylla dem tar tid.

Helsingborgs Livskvalitetsprogram har tre nivåer: Viljeinriktningar – fokusområden – prioriteringar. Tanken är enligt programmet att alla i Helsingborg ska kunna känna delaktighet i arbetet på olika nivåer med allt ifrån de stora till de mer specifika samhällsfrågorna. Som stöd för uppföljning finns ett 80-tal nyckeltal och indikatorer som regelbundet mäts. De ger en bred och översiktlig bild av hur det går med utvecklingen inom de områden som prioriterats i programmets viljeinriktningar och fokusområden. Nyckeltalen och indikatorerna är utvalda utifrån principen att de finns tillgängliga som öppna data, samt att det går att jämföra Helsingborgs utveckling med andra kommuner eller riket i stort. Nedan görs en översiktlig analys av Livskvalitetsprogrammet i sin helhet. För fullständig analys av respektive viljeinriktning med tillhörande fokusområden, prioriteringar samt nyckeltal se bilaga 3.

Definition

Definitionen av begreppet livskvalitet tenderar att, liksom hälsa, tas för given i visioner och styrdokument utan att avsändaren tydliggör vad som avses. Vad vi kan se utifrån forskningen är att livskvalitet är ett flerdimensionellt begrepp, vilket kan leda till en otydlighet om vad man vill uppnå och vad som förväntas av politiker respektive medborgare. Att använda WHO:s breda definition av livskvalitet kan därför ha en positiv betydelse (WHO 1998). Enligt WHO handlar livskvalitet om individens uppfattning av sin livssituation i relation till rådande kultur och normer, och i förhållande till sina egna mål, förväntningar, värderingar och intressen. Livskvalitet blir med denna definition en personlig upplevelse som påverkas av förändringar i livssituationen och som varierar över tid. Även om individens hälsa har stor betydelse för livskvaliteten, spelar andra delar av tillvaron också stor roll, som familj och umgänge, arbete och fritid, ekonomi, boende, utbildning, samhörighet med andra människor och så vidare.

Det är därför välkommet att Helsingborgs stad på ett tidigt stadium i sitt Livskvalitetsprogram klargör vad man menar med livskvalitet och att man dessutom lutar sig emot en väletablerad definition som WHO:s istället för att skapa en egen. Däremot tenderar denna definition försvinna på vägen när nyckeltal redovisas och i de uppföljande dokumenten. En uppmaning är därför att tydligare återkoppla till den etablerade definitionen och låta den fungera som en röd tråd i policyarbetets uppföljande delar. Nu nämns den inledningsvis och tenderar sedan att försvinna på vägen. Indikatorer och nyckeltal behöver tydligare diskuteras i relation till definitionen.

Det är också lite osäkert hur man tänker kommunicera projektet till Helsingborgs invånare, men även till andra intressenter utanför staden. Det är viktigt att främja transparensen och öka insynen i hur livskvalitetsarbetet fortskrider, eftersom det nu är invånarnas livskvalitet som man vill fokusera på. Det kan annars finnas en risk för politikerförakt som även identifierad policyforskning tar upp som ett problem. Idag saknar Livskvalitetsprogrammet medborgarnas direkta inspel och man skulle kanske fundera på att komplettera sina indikatorer och stärka sin välbefinnandekomponent genom att antingen föra in särskilda enkätfrågor eller intervjua medborgarna själva. Den svenska utredningen om mått på livskvalitet (SOU 2015:56) föreslår en nationell livskvalitetsrapport vart fjärde år där intervjuuppgifter och kompletterande registeruppgifter ingår som underlag och som kompletteras med en årlig redovisning i ett enkelt faktablad samt online. Eftersom denna rekommendation ännu inte hör sammats av regeringen har Helsingborg en möjlighet att agera som pionjärer på området. En förebild för detta arbete kan vara Storbritannien. Storbritannien mäter personligt/subjektivt välbefinnande genom fyra frågor som ställs via den årliga befolkningsundersökningen. Dessa frågor berör livstillfredsställelse, känslan av meningsfullhet i de saker man gör i livet, samt lycka och ångest.

Indikatorer

Det är bra att projektet identifierar indikatorer som annars finns på olika ställen, men helhetsbilden behöver betonas mer. Det subjektiva välbefinnandet skulle behöva nämnas tydligare i Livskvalitetsprogrammet, och framförallt följas upp i samhällsstatistiken. Som nyckeltalen är arrangerade nu så försvinner de enskilda komponenterna i vissa övergripande nöjdhetsmått, men man ställer inte de avgörande frågorna kring livsnöjdhet/livstillfredsställelse, meningsfullhet etc. Samtidigt försvinner i mångt och mycket "hur"-komponenten, dvs. intentionen att göra något är bra, men det måste även tydliggöras *hur* detta ska göras och *varför*.

Att enbart samla in tillgänglig information gör det svårt att överblicka och följa upp de fastslagna målsättningarna. Det uppkommer då lätt en otydlighet i de olika inriktningarna som anses driva livskvalitet och deras koppling till nyckeltalen. Alternativet är att enbart fokusera på den subjektiva upplevelsen av livskvalitet, det man kallar *lycka*. Problemet med detta förhållningssätt är som nämnts att individer tenderar att anpassa sin subjektiva bedömning till de förhållanden som de vid tillfället erfar, vilket i sin tur gör att lycka inte heller kan förväntas variera med förändrade samhällsförhållanden.

En väg framåt är att utveckla nya indikatorer utifrån den information som finns tillgänglig, eftersom man då torde hamna nära livskvalitet i dess mer objektiva definition. Som nämnts fångas livskvalitet som välbefinnande upp i hög grad via folkhälsodata. I den nationella folkhälsoenkäten rapporterar respondenter upplevd hälsa och välbefinnande. Dessa indikatorer kan sägas utgöra viktiga förutsättningar för livskvalitet och ligger ofta nära förhållanden som påverkar hälsa i stor utsträckning. Det innebär dock en process att ta fram dessa indikatorer där det är lämpligt att använda 10–12 av dessa, kanske maximalt 20, som sedan kan åskådliggöras i ett spindelnätsdiagram enligt samma mönster som OECD:s *Better Life Index* (Figur 5) där 50 indikatorer sammanfattas i elva domäner.

I och med att det i alla program av den typ vi diskuterar finns målkonflikter av olika slag så är det viktigt att involvera målgrupperna så att deras röster blir hörda. Uppföljningen bör därför byggas kring en kärna av indikatorer som går att följa över tid.

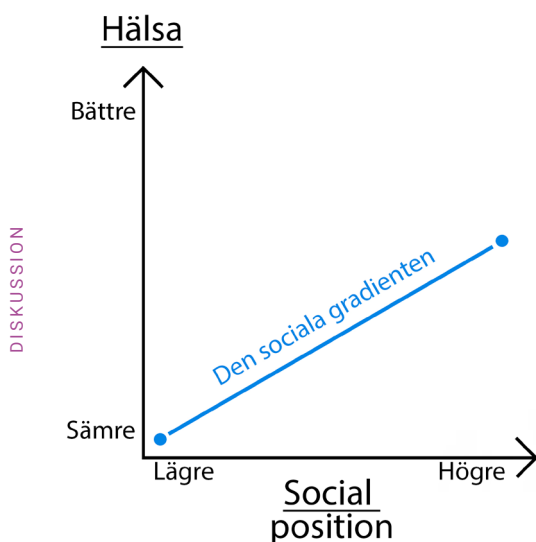
Figur 5. OECD:s Välbefinnandeindex för Sverige 2017

Det är viktigt att ta in både den subjektivt uppgivna och objektivt mätbara livskvaliteten. Statistiken behöver visualiseras på något sätt så att det blir tydligt vad det är man mäter och hur livskvaliteten eller någon av dess komponenter har förändrats över tid. Man bör även överväga att ta in fler sociala indikatorer. Det skulle vara en fördel om man hade kunnat efterlikna redan etablerade index. Det finns många olika initiativ som mäter och sammanställer livskvalitet. Några av dessa hade kunnat vara av värde att kartlägga noggrannare. Det är viktigt att vara medveten om att mätningar av detta slag är långtidsprojekt och kan behöva införas i policyarbetets ordinarie insamlande av data på ett tydligare sätt.

Fokusera på de sociala bestämningssfaktorerna

Eftersom syftet med Helsingborgs Livskvalitetsprogram är att skapa och förbättra synliga och osynliga strukturer i vårt samhälle som stärker individen och dennes möjligheter att leva ett gott liv, kan det vara av värde att tydligare lyfta och diskutera de sociala bestämningssfaktorerna, i relation till det livskvalitetsfokus man vill driva eftersom de är nästan uteslutande samma faktorer som de indikatorer som används för att mäta

livskvalitet, dvs. boende, utbildning, arbetslöshet etc. Fördelningen av sociala möjligheter och resurser har stark påverkan på hälsan som i sin tur är viktig för vår livskvalitet (se Figur 6). Bland de policyartiklar som identifierades i vår litteraturgenomgång lyfter Reeskens och Vandecasteele (2017) fram betydelsen av *social jämförelse* för att förklara konsekvenserna av ekonomisk chock/kris på välbefinnandet och att den absoluta inkomsten är underordnad den relativa för att förklara individuellt välbefinnande. Detta innebär samtidigt ett argument för ett tydligare fokus på *ojämlikhet*. Sociala förhållanden påverkar relationen mellan individuella val och den kontext som de uppstår i och där individens sociala position är av central betydelse för utfallet. Man brukar i folkhälsosammanhang tala om en *social gradient* i befolkningen (Marmot, et al. 1991; Marmot, Shipley 1996).

Figur 6. Den sociala gradienten. Källa: Kommission för ett socialt hållbart Malmö: Malmös väg mot en hållbar framtid: Hälsa, välfärd och rättvisa. Malmö stad Upplaga 1, Mars 2013.

Nudging

Ett ytterligare syfte med Helsingborgs livskvalitetprogram är att *ställa om individuella beteenden till det långsiktigt bästa för vår gemensamma hållbara utveckling*. Därför kan fenomenet *nudging* vara ett sätt att närma sig detta. Två av de identifierade policyartiklarna (French & Oreopoulos 2017; Bache, Reardon, Anand 2016) påpekar att beteendeförändring kan via nudging vara en kostnadseffektiv politisk lösning som har en potentiellt positiv effekt på människors livskvalitet. Exempel på nudging som tas upp är bland annat åtgärder för att underlätta ansökan och stöd till högre utbildning, jobbmatchning med algoritmstöd och motiverande samtal (MI) för att underlätta

anställning, men även mer långsiktigt välbefinnande genom att underlätta pensions-sparande. Nudging handlar om att påverka människors beteende genom att arrangera en valsituation. Ekonomisk och beteendevetenskaplig forskning har på senare år tydligt visat att människor i svåra beslutssituationer påverkas av faktorer såsom hur olika alternativ framställs eller vad personer i vår omgivning väljer.

Nudging är en metod där insikter från beteendekonomi och socialpsykologi tillämpas för att skapa en beteendeförändring, genom små förändringar i miljön där beslut fattas. Det var beteendeforskarna Richard Thaler⁷ och Cass Sunstein som lanserade begreppet *nudge* med utsångpunkten i en slags liberal paternalism, där en "knuff" i rätt riktning kan betraktas som en rimlig åtgärd om individen får ett bättre liv (Thaler och Sunstein 2008.). På svenska används ofta termen "beteendeinsatser" i stället för nudging (ESO, 2016). Nudging omfamnades av flera länder och bl.a. USA:s dåvarande president Barack Obama och den dåvarande brittiske premiärministern David Cameron inrättade särskilda *nudge units* i sina respektive administrationer. Köpenhamn blev en stad som snabbt förknippades med nudging, men istället för att inrätta en statlig enhet startade Danmark en aktiv organisation oberoende från regeringen för att stötta användningen av nudging i beslutsfattandet (Naturvårdsverket 2014).

Insatser som gör det lättare att ställa om och hålla fast vid en hälsosammare livsstil kan innebära vinster för både individ och samhälle. Det är emellertid inte etiskt oproblematiskt att initiera olika beteendeinsatser (*nudge*) för att *knuffa* medborgarna i rätt riktning (Thaler och Sunstein 2008). Detta tas upp i en annan artikel i vår genomgång (Bache, Reardon, Anand 2016). Där identifieras fyra dilemman som har rests i relation till den välbefinnandeagenda som förs i Storbritannien, som kanske är det land som kommit längst att införa subjektivt välbefinnande i policyarbetet. Författarna tar upp farhågan att politiker genom nudging kan använda välbefinnande som ett sätt att förändra medborgares beteende till ett för politikerna önskvärt beteende. Detta kan slå tillbaka och öka risken för politikerförakt, menar artikelförfattarna. De föreslår därför att övergången till en mer tydlig nudging-agenda bör åtföljas av en ökad offentlig diskussion och granskning av politiken för att främja förståelse och samförstånd om typer av nudging som föreslås.

7. Mottagare av Sveriges Riksbanks pris i ekonomisk vetenskap till Alfred Nobels minne 2017 för sina insatser inom beteendekonomi.

Slutsats

Sammantaget visar denna kunskapsöversikt att livskvalitet är ett flerdimensionellt begrepp och att det saknas en allmängiltig definition av detta. Istället tolkas och definieras begreppet utifrån de forskningsdiscipliner som använder det. Det betyder att det ibland kan definieras utifrån en enstaka variabel som *funktionsförmåga* inom hälso- och sjukvården eller som *lycka* inom psykologi. Det som blivit allt vanligare inom policyformuleringen är att kombinera objektiva indikatorer som inkomst och materiella förhållanden med subjektiva komponenter av livstillfredsställelse och meningsfullhet i ett index som anses mäta livskvalitet.

Trots omfattande forskning om användningen av livskvalitet inom olika forskningsdiscipliner är det ont om utvärderingar av hur begreppet används inom policyarbete. Viktiga aspekter som ofta tas upp i policyforskning om livskvalitet är sådana som förknippas med de nordiska välfärdsystemen, nämligen en stark välfärdsstat och ett väl utvecklat civilsamhälle med högt förtroende för politiken, transparens och en demokratisk inkludering av medborgare. Särskilt vanligt är att inkludera fenomen som aktiva arbetsmarknadsåtgärder och ett socialt skyddsnät för att bibehålla eller öka livskvalitet vid exempelvis ekonomiska chocker som större finanskriser men även arbetslöshet i största allmänhet. Såväl vetenskapliga studier, som olika utredningars slutsatser kommer fram till ungefär samma indikatorer och komponenter/domäner som centrala i livskvalitetsbegreppet.

Nedan följer några rekommendationer. Fullständig lista finns i Bilaga 4.

Rekommendationer

- Se forskningen som en möjliggörare i arbetet framåt. Överväg att involvera forskare för att ta fram indikatorer som kan fungera för att visuellt kunna åskådliggöra livskvalitet i till exempel ett spindelnätsdiagram. Forskningen kan även lyftas in mer i arbetet och uppföljningen med Livskvalitetsprogrammet.
- Fundera på att bygga vidare på och överväga tydligare indexering enligt redan etablerade välbefinnandeindex, till exempel OECD:s *Better Life Index* (Figur 5). Det är dock viktigt att undvika inbördes rangordning eller att försöka sammanfatta livskvalitet i en enda siffra.
- Undersök och kartlägg vissa utvalda initiativ för att mäta livskvalitet i detalj, t.ex. internationella som OECD:s *"Better Life Index"*, nationella som Storbritanniens *"Measuring National Wellbeing"* eller regionala som Västra Götalands *"Lyckorapport"*. Nya Zeeland har kommit med ett intressant initiativ som är värt att följa eftersom de

bryter ny mark i och med att BNP överges som vägledande indikator till förmån för välbefinnande. Detta mäts genom fyra dimensioner: Humankapital, socialt kapital, naturkapital och finansiellt och fysiskt kapital. Deras ”*välmåendebudget*” avser istället mäta effekten av långsiktiga politiska beslut på människors liv.

- Överväg att minska och förenkla komponenterna inom Livskvalitetsprogrammet och samtidigt tydliggöra hur de hänger samman med den valda definitionen av livskvalitet. Eftersom flera av fokusområdena och prioriteringarna passar in under flera komponenter borde det gå att sammanföra dessa tydligare och då samtidigt förenkla hela modellen.
- Använd redan tillgänglig information från t.ex. de skånska folkhälsoenkäterna.
- Minska och tydliggör prioriteringar inom Livskvalitetsprogrammet för att bättre kunna följa upp och återredovisa. Det är svårt att förstå vad som menas med en prioritering inom viljeinriktningen *delaktighet* som vill etablera Helsingborg som en världsledande nod för internets möjligheter. Hur kan man mäta och följa upp detta? Uppföljning/nyckeltal mäter endast nöjdhet och inflytande gentemot prioriteringen transparens samt valdeltagande gentemot prioriteringen förtroende.
- Främja transparensen i hur livskvalitetsarbetet fortskrider, dvs. bjud in medborgarna till dialog.
- Överväg att på egen hand mäta och följa upp Helsingborgs invånares subjektiva välbefinnande genom enkätutskick samt intervjuer.
- I mångt och mycket saknas beskrivningar av hur-komponenten, dvs hur viljeinriktningar och prioriteringar ska kunna uppnås samt hur deras inbördes koppling till olika prioriteringar ser ut, men även en tänkt tidslinje för implementering. Vissa prioriteringar verkar vare sig mätas eller följas upp. Hur kan dessa bidra till livskvalitet om inte förändringar över tid kan påvisas?
- Diffusa utfästelser riskerar att bli allas och ingens ansvar. Det är viktigt att det inte enbart blir fina ord. Det är lätt att tappa kopplingen mellan föreslagna insatser och begreppet livskvalitet. Varje prioritering eller i alla fall varje fokusområde borde kunna kopplas till WHO:s definition av livskvalitet.
- Identifiera en tydligare målstruktur. Om det övergripande målet är ökad livskvalitet för Helsingborgs invånare kan detta lätt försvinna i olika viljeinriktningar, fokusområden, prioriteringar och nyckeltal, och det kan bli svårt att se vad som krävs för att

det ska gå att säga att livskvaliteten ökar eller minskar, dvs. vilken tyngdpunkt läggs i de olika dimensionerna? Hur ska prioriteringar uppnås? En tydligare målstruktur enligt Agenda 2030 hade kunnat förenkla detta, alternativt genom att tillämpa ett index vars helhet och delar visuellt kan åskådliggöras och jämföras över tid, exempelvis i form av spindeldiagram. En tydligare teoretisk ram för hela programmet skulle också kunna underlätta prioriteringar och utvärderingar.

Referenser

- Annink A, Gorgievski M & Den Dulk L. (2016). Financial hardship and well-being: a cross-national comparison among the European self-employed. *European Journal of Work and Organizational Psychology*; 25(5):645-657.
- Austin A. (2016). On well-being and public policy: are we capable of questioning the hegemony of happiness? *Social Indicators Research*; 127(1):123-138.
- Bache I, Reardon L, Anand P. (2016). Wellbeing as a wicked problem: navigating the arguments for the role of government. *Journal of Happiness Studies*; 17(3):893-912.
- Bayliss D, Wendy Olsen W, Walthery P. (2017). Well-being during recession in the UK. *Applied Research in Quality Life*; 12(2):369-387.
- Berlin M. (2017). Vad kan vi lära av lyckoforskningen? SNS Analys nr 46.
- Boehnke P, Valdes Cifuentes I. (2018). Employment patterns and family satisfaction in Europe: Do welfare and labour market policies intervene? *International Journal of Sociology and Social Policy*; 38(5-6):394-410.
- Brülde, B (2003). *Teorier om livskvalitet*. Lund: Studentlitteratur.
- Brülde, B (2007). Happiness theories of the good life. *Journal of Happiness Studies*; 8(1):15-49.
- Carr AJ, et al. (2001). Is quality of life determined by expectations or experience? *BMJ*; 322:1240.
- Diener E, Shigehiro Oishi S, Lucas RE. (2015). National accounts of subjective well-being. *American Psychologist*; 70(3): 234-242.
- Easterlin RA. (1995). Will Raising the Incomes of All Increase the Happiness of All?" *Journal of Economic Behavior and Organization*; 27:35–47.
- ESO. (2016). *När det rätta blir det lätta – en ESO-rapport om "nudging"*. Expertgruppen för studier i offentlig ekonomi. Stockholm: Wolter Kluwer.
- Ferrara AR, Nisticò R. (2015). Regional well-being indicators and dispersion from a multidimensional perspective: evidence from Italy. *The Annals of Regional Science*; 55(2-3):373-420.

Flavin P. (2019). State government public goods spending and citizens' quality of life. *Social Science Research*; 78:28-40.

French R, Oreopoulos P. (2017). Applying behavioral economics to public policy in Canada. *Canadian Journal of Economics*; 50(3):599-635.

Garratt A, et al. (2002). Quality of life measurement: bibliographic study of patient assessed health outcome measures. *BMJ*; 324:1417.

Greve B. (2017). How to measure social progress? *Social Policy and Administration*; 51(7):1002-1022.

Helliwell J, Layard R, Sachs J. (2019). *World Happiness Report 2019*. New York: Sustainable Development Solutions Network.

Helsingborg. (2016). *Helsingborgs Livskvalitetsprogram*. Styrdokument för folkhälsa och miljö. Dnr: MF2014/1785, KS 427/2014.

Hills TT, Proto E., Sgroi D. et al. (2019). Historical analysis of national subjective well-being using millions of digitized books. *Nat Hum Behav*; doi:10.1038/s41562-019-0750-z

Kommission för ett socialt hållbart Malmö. (2013). *Malmös väg mot en hållbar framtid: Hälsa, välfärd och rättvisa*. Malmö stad.

Kubiszewski I et al. Beyond GDP: Measuring and achieving global genuine progress. *Ecol Econom* 2013; 93:57–68.

Lombardi M, Vandenbussche H, Claes C. (2019). The concept of quality of life as framework for implementing the UNCRPD. *Journal of Policy and Practice in Intellectual Disabilities*; 16(3):180-190.

Marmot MG, Smith GD, Stansfeld S, et al. (1991). Health inequalities among British civil servants: The Whitehall II study. *Lancet*; 337:1387-1393.

Marmot MG, Shipley M. (1996). Do socioeconomic differences in mortality persist after retirement? 25-year follow-up of civil servants from the Whitehall Study. *BMJ*; 313:117-180.

Munn Z, Peters MDJ, Stern C. et al. (2018). Systematic review or scoping review? Guidance for authors when choosing between a systematic or scoping review approach. *BMC Med Res Methodol* 18, 143.

Naturvårdsverket. (2014). *Nudging – Ett verktyg för hållbara beteenden?* Naturvårdsverket rapport 6642.

Norström F, Waenerlund A-K, Lindholm L, Nygren R, Sahlén K-G, Brydsten A. (2019). Does unemployment contribute to poorer health-related quality of life among Swedish adults? *BMC Public Health*; 19:457.

OECD. (2013) OECD guidelines on measuring subjective well-being. Paris: OECD Publishing.

OECD (2014), *How's Life in Your Region?: Measuring Regional and Local Well-being for Policy Making*, OECD Publishing.

OECD. (2017). *How's Life? 2017: Measuring Well-being*. OECD Publishing, Paris.

Parfit. D (1984). *Reasons and Persons*. Oxford: Oxford University Press.

Reeskens T, Vandecasteele L. (2017). Economic hardship and well-being: examining the relative role of individual resources and welfare state effort in resilience against economic hardship. *Journal of Happiness Studies*; 18(1):41-62.

Sage D. (2015). Do active labour market policies promote the well-being, health and social capital of the unemployed? Evidence from the UK. *Social Indicators Research*; 124(2):319-337.

Sánchez A, Ruiz-Martos MJ. (2018). Europe 2020: strategy and citizens' life satisfaction. *Journal of Happiness Studies*; 19(8):2315-2238.

SBU. (2002). *Fetma – problem och åtgärder*. Stockholm.

SCB. (2016). *Indikatorer om hållbar utveckling och livskvalitet*. Stockholm och Örebro.

SOU 2015:56 - *Får vi det bättre? Om mått på livskvalitet*. Betänkande av Utredningen om mått på livskvalitet.

SOU 2017:47. *Nästa steg på vägen mot en mer jämlik hälsa – Förslag för ett långsiktigt arbete för en god och jämlik hälsa*. Slutbetänkande av Kommissionen för jämlik hälsa. Stockholm: Wolters Kluwer.

Stiglitz JE, Sen A, Fitoussi J-P. (2009). *Report by the commission on the measurement of economic performance and social progress*.

Stiglitz JE, Fitoussi J-P, Durand M. (2018). *Beyond GDP: Measuring What Counts for Economic and Social Performance*, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/9789264307292-en>.

Sumner, L.W. (1999). *Welfare, Happiness & Ethics*. Oxford: Oxford University Press.

Thaler, R.H., Sunstein C. R. (2008). *Nudge. Improving Decisions About Health, Wealth and Happiness*. New Haven: Yale University Press.

Vik MH, Carlquist E. (2018). Measuring subjective well-being for policy purposes: The example of well-being indicators in the WHO "Health 2020" framework. *Scandinavian Journal of Public Health*; 46(2):279-286.

Vilhelmsson A, Tengland P-A. (2016). *Global folkhälsa: om livsvillkor, sjukdomar och social rättvisa*. Lund: Studentlitteratur.

World Bank. (1993). *World Development Report: Investing in Health*. New York: Oxford University Press.

Västra Götalandsregionen (2019). *Lycka för fler*. VGR Analays 2019:3.

Ward G. (2015). Is happiness a predictor of election results? Discussion paper nr 1343, Centre for Economic Performance, London School of Economics and Political Science.

WHO (1998) Development of the world health Organisation WHOQOL-BREF quality of life assessment. *Psychological Medicine*; 28:551-558.

Författarna

Andreas Vilhelmsson är folkhälsovetare och doktor i medicinsk vetenskap vid enheten för Socialmedicin och global hälsa vid Lunds universitet. Hans forskning är i huvudsak inriktad på läkemedelsfrågor i relation till jämlik vård och hälsa och hur det påverkar individ och samhälle. Han är även författare vid Studentlitteratur och har bland annat skrivit kurslitteratur om folkhälsovetenskap och global folkhälsa.

Per-Olof Östergren är professor i socialmedicin vid enheten för Socialmedicin och global hälsa vid Lunds universitet. Hans forskning utgår från frågan om hur olika samhällsprocesser och institutioner påverkar hälsan hos individer och grupper i samhället, med ett särskilt fokus på social jämlikhet och hållbar utveckling. Han har medverkat i olika projekt på lokal, nationell och global nivå. Han har varit kommissionär i Mal-mökommissionen samt ledamot i den nationella Kommissionen för jämlik hälsa.